

A helyismereti könyvtárosok VII. országos tanácskozása

Az MKE Helyismereti Könyvtárosok Szervezete és az MKE Bibliográfiai Szekciója, valamint a székesfehérvári Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár idén júliusban hívta össze, szervezte meg a helyismereti könyvtárosok VII. országos tanácskozását. Nemcsak a hetes szám utal itt az immáron gazdag (és gazdag hozamú) hagyományra. Valószínűleg nincs magyar könyvtáros, aki ne találkozott volna e tanácskozások kötetbe foglalt anyagaival, amelyek a dús szakmai tartalom mellett (többek közt a Helyismereti Könyvtárosok Szervezete elnökének, Mándli Gyulának a remek fotói okán) oldott és kedvderítő humorral is szolgálnak. Nos, ez a mostani, hetedik találkozó miben sem maradt le az eddigi legsikeresebbektől (ha ugyan nem e sorok írójának van igaza, mely szerint maga volt az eddigi legsikeresebb). Természetesen igen fényes étlappal szolgált, olyannal, amely – miként a maga módján a vándorgyűlés is – kapcsolódott a millenniumi ünnepekhez, ám oly módon, hogy az ünnepelés a legszigorúbb szakmai keretek közt maradt. Ezt a jellegét a tanácskozásnak nyomatékosította az első, mintegy a vezérhajót képviselő előadás is. *Bényei Miklós* tartotta *Helyismereti gyűjtemények kialakulása és fejlődése a magyar könyvtárakban* címmel. Ha eltekintենek is (persze nem tekinthetünk el) ennek az előadásnak a rendkívül magas szakmai–tudományos szintjétől, akkor is azt kellene mondanunk, hogy maga a tény – erről a témáról átfogó, kismonográfia-jellegű előadást lehetett (és ha lehetett, kellett is) tartani – igazolja, hogy nemcsak a tanácskozások vertek gyökeret a helyismereti könyvtárosok körében, de maga a könyvtári helyismereti munka is hatalmas múltra és e nagy múltnak megfelelő eredményekre tekinthet vissza. Bényei Miklós valóban igen részletesen és persze okadatolva szólott a helyismereti gyűjtemények kialakulásáról, gyűjteményszervezési problémáiról, a felmerült szakmai gondokról és azok megoldási módjairól (ennek kapcsán igazán imponáló szakirodalmi áttekintést is nyújtva, egyedül saját, persze az egész vonatkozó irodalom legjavához tartozó publikációiról „feledkezve” meg vagy épp csak utalva rájuk, mint anonim munkákra), a helyismereti problematika elágazásairól stb. E nagyszabású értekezést az érdeklődők a Könyvtári Figyelőben tanulmányozhatják majd közelesem (addig is, míg az egész tanácskozás anyaga kötetben is meg nem jelenik).

E tanácskozások hagyományaihoz tartozik az is, hogy angol vendégek vesznek rajta részt. Ezúttal *Mick Scott*, az angol helyismereti szervezet (LSG) előadója tisztelte meg nemcsak jelenlétével, de előadással is a rendezvényt. (Mick Scottban egyébként nemcsak nagyszerű szakembert, de profi szólóénekest és táncost is megismerhettek a jelenlévők, természetesen nem az előadóteremben, hanem a baráti találkozó alkalmával. És persze egy végtelenül vonzó, minden tréfára kész és kapható, elbűvölő személyiséget is, akit mindenki a szívébe zárt – hölgyek kiváltképp.) Mick Scott tolmácsolta az Egyesült Királyság Könyvtári Egyesülete (Library Association) elnökének, *Graham P. Cornish*nak az üdvözlését a tanácskozás

részrtvevői számára. Cornish úr üdvözlő szavai tartalmaztak néhány igen megszívlelendő megállapítást is. Idéznénk belőlük: „A helyismeret a könyvtári szolgáltatás igen fontos része, különösen ott, ahol általános és tudományos igényeket egyaránt kielégítenek. Ez az a terület, ahol a könyvtár – méretétől függetlenül – elsődleges információkkal rendelkezik, hazai és külföldi tudósok számára egyaránt... Bármennyire globálisan kezeljük is az információt, mi mindannyian helyi személyek vagyunk. Valamilyen módon kötődünk falunkhoz, városunkhoz, kerületünkhöz. A globális világ tehát, amiről annyi szó esik, nem más, mint helyi közösségek, helyi információszolgáltatók hatalmas együttese. Ezért is rendkívül fontos, hogy az információk ilyenfajta megközelítését mindenki megértse... Ahogy a globalizáció irányába haladunk, egyre jobban szembesülünk a regionalizmus és a nemzeti sajátosságok kérdéskörével is. A könyvtárnak nagyon fontos szerepe van abban, hogy az emberek megértsék: a helyi fejlődésnek és a nemzetközi trendeknek »bevezető viszonyban« kell állniuk egymással.”

Maga Mick Scott az Egyesült Királyságban folyó helyismereti (könyvtári) munkálkodás – bizonyos jóindulattal 150 évesnek tekinthető – múltjából idézett fel jellemző epizódokat. A képekkel is illusztrált előadás bemutatott néhányat a legkorábbi angol helyismereti gyűjtemények közül (Manchester, 1852; Liverpool, 1852; Cambridge, 1855; Bristol, 1856 stb.), de érdekes portrékat is felvillantott. Szó esett *Edward Edwards*ról, aki – csak példaképpen idézzük – 1869-ben a következőket írta: [a helyismereti gyűjtemény] „a nyomtatott dokumentumok teljes gyűjteménye, mely az adott terület – város, vidék – történetére, régiségeire, kereskedelmére, statisztikájára, speciális termékeire, tevékenységére vonatkozó információkat tartalmaz”. De felmerültek bizonyos kontroverziák is, például az, amikor a Londoni Megyei Tanács (1891-ben) így vélekedett: „A közkönyvtárak, melyek csak alig rendelkeznek tűzbiztos hellyel, nem alkalmasak az iratanyag őrzésére”. Az előadás persze nem ragadt le a múltnál, elért napjainkig, mi mégis egy 1941-es dokumentummal záránk ismertetőnk. A Könyvtári Egyesület felkért szakembere ekkor így írt: „A városi könyvtárak többsége kiváló helyi gyűjteményekkel rendelkezik. Vannak fényképek, nyomtatványaik, térképek, kézirataik stb. Ez a dicséretes helyzet a könyvtárosok lelkes új generációjának köszönhető, akik építettek viktoriánus elődeik szilárd munkájára”.

A mintegy plenáris ülésnek tekinthető első rész után másfél napos speciálisabb előadássorozat következett. *Takács Miklós Pável Ágoston könyvtári öröksége* címmel prelegált (tanulmánya e számunkban olvasható), *Katsányi Sándor A Budapestensia kialakulása* címmel tartott előadást (az ő írása is megtalálható jelen számunkban), *Korompai Gáborné A helyismereti bibliográfiák kezdetei Magyarországon* címmel adott elő, *Élesztős László* a századforduló (mármint az előző) helytörténeti kézikönyveiről nyújtott áttekintést, végül *Komlói József Helyismereti munka Fejér megye könyvtáraiban* c. nagyelőadása hangzott el (örömkre az ő írását is hozhatja a 3K e száma).

Nagyszabású, igen sok új anyagot, a szakirodalmat tetemesen meggyarapító előadást hozó tanácskozás volt ez a hetedik, hála érte a sikerben részes összes szereplőnek. Tán külön is érdemes kiemelni Mándli Gyula szerepét egyrészt, aki elnöksége során a csúcra juttatta-járatta a Helyismereti Könyvtárosok Szervezetének munkáját; másrészt Komlói Józsefet, aki nemcsak házigazdaként bizonyult kitűnőnek, de a legjobb előadók egyike is volt. (VK)

Helyismereti munka Fejér megye közkönyvtáraiban

Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár

A megyei könyvtáraknak már a megalakulásukkor közzétett működési szabályzata feladatukká tette a helyismereti munkát. A Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár gyűjtőköri szabályzata is megfogalmazta, hogy a felsőfokú könyvtári ellátás szolgáltatásán belül kiemelt feladat a Fejér megyével kapcsolatos (helyismereti) irodalom gyűjtése, megőrzése, feltárása és szolgáltatása. Elsősorban az elhelyezési problémák miatt a helyismereti dokumentumok nem képeznek különgyűjteményt, egyes részei – kism nyomtatványok, képek, kivágatok – azonban különgyűjteménnyé váltak. (Kéziratokat – a helyismereti tárgyú szakdolgozatok kivételével – nem gyűjtünk.) A gyűjtés területi alapjának Fejér megye 1950-ben kialakított határait tekintjük, a későbbiekben végrehajtott változásokat is figyelembe véve.

1952-ben a könyvtár állományában a szerény örökség és a háborús pusztulás miatt nagy hiányok voltak a helyismereti irodalom vonatkozásában is. 1958 és 1960 között – az anyagi lehetőségek határain belül – erőfeszítések történtek a hiányok pótlására. A helyismereti irodalom kiegészítésében segítséget jelentett az Országos Széchényi Könyvtár Könyvelosztó Központjától és a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárától kapott ajándék, valamint az Egyetemi Könyvtár patronálási akciójában juttatott könyvajándék. A helyi nyomdák köteles példányai révén főként az időszaki kiadványok és a kism nyomtatványok száma gyarapodott a kezdeti időszakban.

1960-ra alakult ki a központi raktár rendszere és a folyóirattár. Azóta is itt nyerne k elhelyezést a helyismereti könyvek prézens példányai, illetve a helyi időszaki kiadványok bekötött évfolyamai. A 13 ezer darabból álló kism nyomtatvány-gyűjtemény feldolgozása is ekkorra fejeződött be, de a helyismereti állomány külön katalógusban történő feldolgozása még csak a tervekben szerepelt.

A helyismereti munka tehát kezdetben – 1969-ig – a helyismereti kiadványok megőrzésére, elkülönítésére, a könyvtári selejtezések anyagának begyűjtésére, illetve – a tevékenység tudatosabbá válásával – a gyűjtemény gyarapítására és a feltárás megtervezésére terjedt ki. Szervezetileg e munka kezdetől a könyvtár három csoportja (osztálya) – feldolgozó, olvasószolgálati, módszertani – között fennálló feladatköri megoszlás alapján folyt. 1969-től 1972-ig a feltáró munka egy, közvetlenül az igazgatóhoz tartozó személy feladata lett, ezt követően a feladatok ismét a feldolgozó csoport munkakörébe kerültek. 1982-ben jött létre a feldolgozó osztályon belül a helyismereti csoport, három fővel.

Az 1969-től 1991-ig feldolgozott, tárgyukban Fejér megyei vonatkozású önálló műveket, a gyűjteményes művek részeit, valamint a folyóirat- és újságközleményeket 60 ezer bibliográfiai kartoték tárja fel, amelyekhez szerzői névmutató tartozik.

A tartalmi információk visszakeresését fénylukkártya biztosítja. A nevezetes megyei személyiségekről készül a Fejér megyei személyiségek kartotékja, amely a személyiség legfőbb életrajzi adatai mellett közli azon dokumentumok bibliográfiai adatait, amelyek a megyei kapcsolatot forrásértékkel tárgyalják. (A monografikus műveken, a sajtófigyelés keretében figyelt időszaki kiadványok cikkein kívül feldolgozásra kerültek a legfontosabb életrajzi lexikonok, pl. Szinyei József: Magyar írók élete és munkái, valamint a Gulyás Pál által készített folytatás.)

1992-ben a bibliográfiai kartotékokt lezártuk, és megkezdtük a helyismereti dokumentumok (monografikus művek, gyűjteményes munkák részei, időszaki kiadványok közleményei) számítógépes feldolgozását a MicroISIS programmal. Ezzel arra is lehetőség nyílt, hogy azon települések könyvtárai, amelyek rendelkeztek számítógéppel, térítésmentesen megkaphassák a programot és a településről szóló dokumentumok bibliográfiai adatait tartalmazó rekordokat az adatbázisból. 1999-től a helyismereti feldolgozás a könyvtár által már 1995-től használt Textlib programmal történik, így a helyismereti könyvek, könyvrészletek és cikkek bibliográfiai adatai mind a helyi hálózatban, mind az interneten hozzáférhetők.

Mivel a helyismereti dokumentumok – az említett kivételektől eltekintve – nem képeznek különgyűjteményt, hanem a megfelelő részleg (központi raktár, felnőtt részleg, gyermekrészleg, olvasóterem) állományába kerülnek, helyismereti tájékoztatással nem csak a helyismereti csoport foglalkozik. A tájékoztatást „magasabb szinten” (pl. irodalomkutatások készítése) a számítógépes feldolgozás megkezdése előtt az olvasószolgálati osztály munkatársai végezték (az igények itt jelentkeztek) a helyismereti csoport segítségével. A számítógépes feldolgozás lehetőséget biztosított arra, hogy a helyismereti csoport is „nyisson” az olvasók felé, és ma már a csoport tagjai is részt vesznek a helyismereti tájékoztatásban. Az igények természetesen igen változatosak mind a tematikát, mind a felhasználás célját illetően. (Érdekességként említem meg, hogy rendszeresen kér tőlünk segítséget a Fejér Megyei Hírlap szerkesztősége egy-egy cikk megírása előtt a lapban korábban hasonló témában megjelent írások visszakereséséhez.) 1999-ben szerződést kötöttünk Székesfehérvár Megyei Jogú Város Önkormányzatával: naponta megkapja az önkormányzat a városról a sajtóban megjelent cikkek fénymásolatát, a könyvtárban éppen érvényes másolási díj többszöröséért. Kéthavonként szolgáltatjuk a Szent István Király Múzeumnak a múzeumról a sajtóban megjelent írások, illetve a múzeum munkatársai által írt cikkek bibliográfiáját, cserébe 2 példányban megkapjuk a múzeum kiadványait.

1994-ben indult a Fejér Megyei Közlöny mellékleteként negyedévenkénti megjelenéssel a Fejér Megye az Országos Sajtóban című, egy éve – reményeink szerint átmenetileg – szünetelő cikkbibliográfia. Helyi kiadványokról, de csak a monografikus művekről ezt megelőzően a Fejér Megyei Könyvtáros tájékoztatott rendszeresen.

Az elmúlt évtizedben négy jelentős helyismereti, helytörténeti kiadvány jelent meg a könyvtár kiadásában, illetve működtünk közre azok közreadásában: Murányi Lajos: A reformkori Fejér vármegye olvasáskultúrája. A székesfehérvári kaszinók és a Fejér megyei Olvasótársaság. 1838–1849. (1993, a Fejér Megyei Levéltárral közös kiadás); Kégli Ferenc: 100 éves könyvtár Székesfehérváron. A Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár elődje, a városi könyvtár. 1893–1952. (1993); Magony Imre: Székesfehérvár szobrai. Szobrok, épületszobrok, emléktáblák. (1995, a Ma Kiadóval közös kiadás), Némethné Felföldy Magdolna: A Polgárdi Hírek repertórium

(1995). Néhány megyei kiadványban szerzőként működünk közre: „Egy nép kiáltott. Aztán csend lett.” Az 1956-os forradalom Székesfehérvárott (1996, kiadta Székesfehérvár Megyei Jogú Város Önkormányzata); Dunaújváros története (2000, kiadta Dunaújváros Megyei Jogú Város Önkormányzata).

A tervek között szerepel a MicroISIS-ben feldolgozott több mint 40 ezer annotált bibliográfiai rekord CD-ROM-on történő kiadása és a korábbi feldolgozás eredményeként keletkezett 60 ezer helyismereti kartoték számítógépes feldolgozása. Szeretnénk, ha a helyismereti gyűjtés és feldolgozás eredménye a későbbiekben alapja lenne a könyvtár munkatársai által (is) készítendő kutatásoknak, publikációknak. Már megkezdődött Goldziher Ignác orientalista munkásságának feldolgozása, valamint a Székesfehérvár történetére vonatkozó források összegyűjtése. Megkezdtük a helyi kiadványok, a helyi szerzők munkái elektronikus változatai alapján a Fejér Megyei Elektronikus Könyvtár kialakítását, e kiadványoknak az interneten való hozzáférhetővé tétele érdekében. E munkálatok azonban – az új szerzői jogi törvény alapján meghatározott magas szerzői jogdíjak miatt – egyelőre szünetelnek.

Városi és községi könyvtárak

Az alábbi – szükségképpen vázlatos – áttekintésben a városi könyvtárak közül nem szerepel Polgárdi és a megye legfiatalabb városa, Ercsi; a községi könyvtárak közül pedig csak egynek a helyismereti munkájáról lesz szó részletesebben.

A megyei könyvtár mellett természetesen gyűjt helyismereti dokumentumokat és végez helyismereti tájékoztatást a megyeszékhely városi könyvtára is. A *Székesfehérvári Városi Könyvtár* főként fiókhálózata legrégebbi könyvtára, a Széna téri fiókkönyvtár részére szerez be elsősorban könyveket, helyi építők munkáit, múzeumi kiadványokat, térképeket, videofelvételeket, újabban CD-ROM-ot is. 1999-ben pályázaton nyert összegből gyarapították a gyűjteményt, de kaptak ajándékba kiadványokat a Vörösmarty Társaságtól és a Fejér Megyei Levéltártól is. A Széna téri könyvtárban a gyűjtemény elkülönítve található, és az állományról cédulakatalógus tájékoztat. A megyei napilapot és az egyéb székesfehérvári időszaki kiadványokat megőrzi, de azok feltárással nem foglalkoznak. (A megyei könyvtárban folyó feldolgozás mellett erre természetesen nincs is szükség.) A helyismereti dokumentumokat főként az iskolások keresik vetélkedőkhöz, városismereti versenyek alkalmával, pályázatokhoz, de kérnek segítséget a város híres szülötteiről, az intézmények történetéről készítendő szakdolgozathoz is.

A megye másik megyei jogú városa, a *dunaújvárosi József Attila Könyvtár* helyismereti gyűjteményét az 1950-es évek közepén a könyvtár akkori vezetője, Vences Béla alapította és gondozta még nyugdíjas éveiben is, az 1980-as évek végéig. A fel-táró és gyűjtőmunka azóta is folyamatos, a teljességre törekedve gyűjtik és megőrzi-k a városra vonatkozó és a helyi kiadású dokumentumokat, válogatva pedig a megyére és a vonzáskörzetre vonatkozókat. Rendszeresen feldolgozzák a helyi lapokat, a megyei és az országos sajtót. A megyei és az országos sajtóban megjelenő cikkek esetében rendszeresen használják a megyei könyvtár helyismereti adatbázisát.

A gyűjtemény 650 kötet könyvet, 30 kéziratot, 100 kisnyomatványt, 230 mik-rofilmet, több albumnyi fényképet, 140 diafilmet és 37 hangszalagot tartalmaz, valamint a helyi lapok évfolyamait, fénymásolatokat és cikk-kivágatokat.

A gyűjteményes kötetek tanulmányainak és az időszaki kiadványok cikkeinek feldolgozása 1991 június végéig cédulakatalógusban történt, ezt követően áttértek a számítógépes feldolgozásra. Folyamatban van a régi anyag számítógépes feldolgozása is, az adatbázis több mint 21 ezer rekordot tartalmaz. A helyi újságokat – a hirdetési lapok kivételével – folyamatosan és részletesen feldolgozzák. A helyismereti munkát egy fő végzi teljes munkaidejében. A gyűjtemény használói elsősorban azok, akik egy-egy intézmény (iskola, üzem) történetének megírásához, iskolai dolgozat, szakdolgozat készítéséhez keresnek anyagot. Segítséget nyújtottak helyi monográfia, antológia (Dunaújváros története, Új Üzenet) elkészítéséhez is.

A bicskei Nagy Károly (akkor még: Vajda János) *Városi Könyvtárban* 1972-ben kezdődött meg a helyismereti dokumentumok szisztematikussá gyűjtése, amikor Börcs János megkezdte igazgatói működését. 1979-ben a központi épületben, az olvasóterem kialakításakor rendeztek be egy külön sarkot a helyismereti dokumentumoknak, ekkor kezdték meg a helyismereti katalógus építését is, először csak a raktári rend szerint a helyismereti részlegben elhelyezett dokumentumokról, majd analitikus feltárással az egyéb részlegekben lévő dokumentumokról is. Elkészítették a helyismereti dokumentumok gyűjtésének házi szabályzatát, amelyben meghatározták a gyűjtés földrajzi határait (kiemelten Bicske, majd a bicskei járás és települései, végül a megyéről általában szóló dokumentumok). Ez a járások megszűnése után sem változott, bővült viszont a földrajzi határ a természetes vonzáskörzettel, az ún. Zsámbéki-medence településeivel. A gyűjtemény tartalmának meghatározásakor arra törekedtek, hogy átfogó képet adjon a természeti, gazdasági, kulturális környezetről, hagyományokról. A településekről szóló dokumentumokon túl gyűjtik az intézményekkel, vállalatokkal, üzemekkel, vállalkozásokkal kapcsolatos dokumentumokat is. Meghatározták a helyi személyek körét: a helyben születettek és élők mellett számon tartják azokat is, akik munkásságának, életének egy-egy szakasza kötődik a gyűjtőkör földrajzi határaihoz. Természetesen kiemelten kezelik a könyvtár névadójáról, Nagy Károlyról (matematikus, csillagász, aki Bicskén csillagászati obszervatóriumot létesített) szóló dokumentumok gyűjtését.

A gyűjteményben szinte valamennyi dokumentumtípus megtalálható: könyvek, periodikumok, szakdolgozatok, lapkivágatok, kisnyomtatványok, képek, hangzó dokumentumok (hangkazetták, zenei CD-k, a rádióból felvett, helyi vonatkozású műsorok, saját készítésű „visszaemlékezések”), videokazetták (a helyi televízió 200 műsora van meg, de ezek felvételét nem tudták folytatni), elektronikus dokumentumok (CD-ROM, floppy), html-dokumentumok. A könyvtár igazgatója időnként „körülnéz” az interneten, és a könyvjelzőbe begyűjti a helyi vonatkozású dokumentumokat, az egy-két oldalas szövegek kinyomtatva a lapkivágat-gyűjteménybe kerülnek (pl. az Observer médiafigyelő ingyenesen használható adatbázisából vagy a Vasárnapi Újság internetes oldalairól).

A gyűjtemény „tekintélyére” jellemző, hogy a Bicskén élő szerzők megjelenő műveikből dedikálva átadnak egy-egy példányt a könyvtár részére. A helyi Szak Kiadó pedig 2-2 példányt ad ajándékba minden kiadványából.

Az önkormányzat megalakulásakor annak szervezeti és működési szabályzatába bekerült, hogy a testületi ülések jegyzőkönyveiből és a határozatokból egy-egy példányt megkapjon a könyvtár, így azok 1990-től hiánytalanul megvannak.

1996-ban a fotógyűjteményből nagyszabású kiállítást rendeztek „Bicske régen és ma” címmel, amelynek eredményeként sok régi fényképet kaptak. A könyvtár

vezetője a helyi kábeltelevízióban „Az én Bicském” címmel készített műsort, amelyben Bicskén élő – nem csak közéleti – emberek emlékeztek. A helyi lapban folyamatosan megjelenik sajtófigyelés eredményeként a „Bicske és környéke a sajtóban” című cikkbibliográfia. A könyvtár egyik dolgozójának szakdolgozataként elkészült a Bicskei Napló című lap repertórium (számítógépes adatbázisban is). A könyvtár fotógyűjteménye is segítségére volt az önkormányzatnak abban, hogy sikeresen pályázzon régi épületek, épületrészek rekonstrukciójára.

A móri *Radó Antal Városi Könyvtár* 1970-ben a Fejér Megyei Hírlap megőrzésével, kötetésével kezdte meg a helyismereti dokumentumok gyűjtését. 1979-ben levélben keresték meg a város intézményeit, vállalatait és szervezeteit, és segítséget kértek a gyűjtés szélesebb körűvé tételéhez. A gyűjtőkör földrajzi határa ekkor nemcsak Mór volt, hanem a járás is. A járások megszűnése óta már csak a Móra és szűkebb vonzáskörzetére vonatkozó dokumentumokat gyűjtik, utóbbi esetben a legfontosabb összefoglaló jellegű dokumentumokat. Az 1993-ban készült gyűjtőköri szabályzat szerint gyűjtik a Mórról szóló önálló munkákat, monográfiákat, életrajzokat, településtörténeteket, üzemtörténeteket, iskolai értesítőket, évkönyveket, a helyi időszerzők kiadványait, térképeket, fotókat, a városi televízió műsorait (a helyi eseményekről a könyvtár is készít felvételeket), hangzó dokumentumokat, kéziratokat (helytörténeti tanulmányok, pályamunkák, szakdolgozatok), az önkormányzati testületi ülések jegyzőkönyveit (a német és a roma önkormányzat dokumentumait is), kisnyomtatványokat, lapkivágatokat.

A gyűjtemény a könyvtár – egyúttal irodaként is működő – raktárában található, a könyvek szakrendben, a képdokumentumok albumokban, a szakdolgozatok a szerzők betűrendjében, az önkormányzati ülések jegyzőkönyvei időrendben, az egyéb kéziratok, a kisnyomtatványok és a lapkivágatok téma szerinti csoportosításban.

Természetesen kiemelten gyűjtik a neves helyi személyiségekkel foglalkozó dokumentumokat. A város híres szülőiteinek, Wekerle Sándor egykori miniszterelnöknek, Radó Antal költő, műfordító, irodalomtörténésznek, a könyvtár névadójának és Zimmermann Ágoston anatómus egyetemi tanárnak életéről, munkásságáról házi sokszorosítású kiadványt készítettek.

Három helyiségben mutatja be a város történelmét, néprajzát az 1993-ban a könyvtár kezelésébe, gondozásába került helytörténeti emléktár, amelynek egyik szobája Wekerle Sándor emlékéét idézi. A sváb szobában a századforduló bútorai, viselete, használati tárgyai láthatók.

A sárbogárdi *Madarász József Városi Könyvtár* 1980-ban kezdte meg a helyismereti dokumentumok gyűjtését. Gyűjtik a sárbogárdi vonatkozású könyveket, szakdolgozatokat, folyóiratcikkeket, kisnyomtatványokat. Megtalálhatók a könyvtárban az önkormányzati jegyzőkönyvek, és folyamatban van a helyi rendezvényekről készült videofelvételek és fotók gyűjtése is. Az önkormányzati jegyzőkönyveket 1996-ig cédulakatalógus tárja fel. A könyvtár vezetőjének szorgalmazására két főiskolai hallgató választotta szakdolgozata témájaként a város két időszerző kiadványát, a Bogárd és Vidéke 1992-es évfolyamát, ill. a Sárréti Híd című lap 1997-es évfolyama repertóriumának elkészítését. Két éve hirdette meg a könyvtár általános iskolásoknak az „Ismerd meg városodat” mozgalmat. A helyismereti gyűjtőmunka eredményeként összegyűjtött munkákból kiállítást rendeztek.

1981-ben kezdődött meg a helyismereti dokumentumok gyűjtése az enyingi *Vas Gereben Városi Könyvtárban*. A főként könyveket, folyóiratcikkeket és ki-

sebb részben kéziratokat tartalmazó gyűjtemény azonban egyelőre feltáratlan, annak gondozására – hasonlóan a városi könyvtárak többségéhez – külön személyi nincs.

Nem rendelkezik önálló helyismereti gyűjteménnyel a *Gárdonyi Városi Könyvtár*, de természetesen gyűjti a településről és a Velencei-tóról szóló dokumentumokat. Legkorábbi ilyen jellegű anyaguk egy tematikusan összeállított, ajándékba kapott lapkivágot-gyűjtemény az 1960-as, 1970-es évekből. Több közhasznú információt tartalmazó kiadványt, ill. kiadványok elektronikus változatát szereztek be az utóbbi időben floppyn. Külön egységet képeznek az önkormányzat működésével kapcsolt dokumentumok (jegyzőkönyvek, rendeletek). A hatályos rendeletek listáját időnként lemezen is megkapják az önkormányzattól. A helyismereti tájékoztatásban használják a megyei könyvtártól kapott adatbázist és a megyei könyvtár on-line adatbázisát. Az érdeklődés a helyismereti információk iránt egyre fokozódik, különösen a Velencei-tó idegenforgalmával kapcsolatos irodalmat keresik sokan, főként a székesfehérvári Kodolányi János Főiskola hallgatói évfolyam- vagy szakdolgozatírás céljából. Számukra lassan összeáll egy „csomag” kéziratokból, másolatokból, a helyi lap cikkeiből és szakdolgozatokból.

A városi könyvtárak mellett a nagyközségi és a községi könyvtárak is gyűjtenek helyismereti, a településeken keletkezett dokumentumokat. 1999-ben a megyei könyvtár kérdőíves vizsgálatot végzett a nagyközségi könyvtárak és a főfoglalkozású könyvtárossal rendelkező községi könyvtárak helyismereti tevékenységéről. Választ kértünk – többek között – a következő kérdésekre: Gyűjti-e a könyvtár a településsel foglalkozó dokumentumokat? Milyen dokumentumtípusok találhatóak a gyűjteményben? Elkülönítve helyezték-e el a helyismereti dokumentumokat? Megtalálhatók-e a könyvtárban a megyéről szóló (pl. statisztikai) kiadványok, a helyi testületek (önkormányzat), intézmények, üzemek kiadványai? Gyűjtenek-e cikk-kivágatokat? Megőrzik-e a helyi újságot? Gyűjtenek-e a településsel kapcsolatos fotókat, képeslapokat?

A 23 kiküldött kérdőívből 20 településről érkezett – sok esetben nem egyértelmű – válasz. Az mindenestre biztató, hogy a 20 válaszadó könyvtárból 19-ben tudatosan gyűjtik a településsel foglalkozó dokumentumokat, és ezek között majdnem valamennyi dokumentumtípus szerepel, nagyobb részben természetesen a könyvek és az időszaki kiadványok. 8 könyvtár jelezte, hogy készítnek sajtókivágatokat is. Egy könyvtárban a hangzó, 4-4 helyen a videodokumentumok és a kisnyomatványok is megjelennek a helyismereti dokumentumok között. A dokumentumokat 12 könyvtárban elkülönítve helyezik el, általában az olvasóteremben, raktárban vagy egy szekrényben. A megyéről összefoglalóan szóló irodalmat általában válogatva gyűjtik, a statisztikai kiadványokat azonban rendszeresen csak 4 helyen szerzik be. Elgondolkodtató, hogy a helyi testületek kiadványait a 20 válaszadó könyvtárnak alig több, mint a felében (11 helyen) gyűjtik rendszeresen, 3 könyvtár pedig egyáltalán nem foglalkozik ezekkel, az önkormányzati lapok viszont majdnem mindenütt megtalálhatóak, és meg is őrzik azokat. A helyismereti dokumentumok használatáról nincsenek pontos adatok. Általában általános és középiskolai tanulók és a főiskolai, egyetemi hallgatók használják.

A közel 5 ezer lakosú *Csákvár* nagyközségi könyvtára gyűjti az önálló munkákat (számuk mintegy 40-45 kötet), a gyűjteményes műveket, eredetiben vagy másolatban a helyi újságokat, az önkormányzat jegyzőkönyveit, lapkivágatokat, szakdol-

gozatokat, egyéb kéziratokat (ünnepi megemlékezések, családtörténetek, helytörténeti dolgozatok), kisnyomtatványokat, térképeket, fotókat, hang- és videofelvételeket. Elkészítették a helyi rendeletek mutatóját, feldolgozták a helyi újság cikkeit, a lapkivágatokat témák szerint csoportosították. A gyűjtemény használói itt is főként tanulók, de érdeklődnek a könyvtárban a településről a hétfégi telkesek és az itt üdülők is. Az 1990-es évek közepén „Válogatás Csákvár helytörténetének irodalmából” címmel összeállítottak egy, kéziratok levéltári forrásokat, régészeti, néprajzi, történeti írásokat, irodalmi feldolgozásokat stb. tartalmazó bibliográfiát, amelyet folyamatosan kiegészítenek. 1995-ben jelent meg „Hétköznapjaink és ünnepeink” címmel a Csákvári Hírmondó 1990–1994-es évfolyamainak repertóriumát.

A korántsem teljes és részletes áttekintésből tanulságként talán az vonható le, hogy a helyben „keletkező” helyismereti dokumentumok legteljesebb (és feltárt) gyűjteményével a települési könyvtárnak kell, kellene rendelkeznie. Ezt egészítheti ki a megyei könyvtár gyűjtő- és helyismereti feltáró munkája.

Komlósi József

Pável Ágoston könyvtári öröksége

Hovatovább 35 éve már, hogy a Vas megyei könyvtárosok kutatják és idézik Pável Ágoston tevékenységéből azokat a tanulságokat, amelyek korunk még működő könyvtárainak hasznára lehetnek.

Meg-megújuló kísérleteket teszünk, hogy a jelenkori és jövőbeni könyvtári kultúráinkhoz szilárd támaszt adó, múltunkból építkező szellemi háttérrel erősítsük. Az igyekezet érthető és indokolt.

Művelődéspolitikai közhely az olvasás és a könyv veszélyeztetett helyzete a videó, a számítógépes mutatóanyagok és az internet korában. Bár a Gutenberg-galaxis végét jelző évtizedes jóslatok a valósággal történő ütközések közben megmegtorpannak, felmelegítve, újabb és újabb tálalással, más-más körítéssel makacsul jelzik, hogy a könyv és a könyvtár hagyományos felfogása és gyakorlata valóban óriási kihívásokkal kénytelen szembenézni.

A világszerte jelentkező és szakmánkat közvetlenül érintő változások egyre gyorsabban érnek el hozzánk. Amíg a szabadpolic magyarországi alkalmazása csak közel száz év után követte a nagyobb amerikai könyvtárak gyakorlatát, addig pl. a CD-ROM vagy a lenyűgözően gyors távközlés könyvtári birtokbavétele, az ezekre épülő szolgáltatások bevezetése alig néhány éves lemaradással jelenik meg a magyar könyvtárak életében. Alig 7-8 éve annak, hogy a nagyobb magyarországi könyvtárakban megtették az első lépéseket az elektronikus kölcsönzés- és olvasónyilvántartás előkészítésére, a mai tervek viszont már olyan információs infrastruktúra jelen idejű kifejlesztését tartalmazzák, amelyek megvalósításában mindennapi használatra elérhetőek lesznek a hazai és nemzetközi elektronikus könyvtárak szolgáltatásai.

Ugyanakkor valamennyien tudjuk, hogy bármennyire is „veszélyeztetett” az olvasás és a könyv helyzete, bármennyire is gyorsak és hangosak az információ-